

**כבוד ה' וכבוד הורים**

**שמות כ, יא:** כָּבֵד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן לְמַרְכּוֹן יְמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ:  
**ויקרא יט, ג:** אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:  
**רש"י:** ואת שבתתי תשמרו – סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אף על פי שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות:  
 אני ה' א- היכם – אתה ואביך חייבים בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. איזהו מורא, לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד, מאכיל ומשקה, מלביש ומנעיל, מכניס ומוציא:  
**שמות כא, טו:** וּמָכָה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת:

**1. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל ע"ב**

תניא, רבי אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שכן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם; וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה, לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב.

**2. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש יתרו פרשה ח**

רבי אומר חביב כיבוד אב ואם לפני מי שאמר והיה העולם, ששקל כבודן ככבודו ומוראן כמוראו וקללתן כקללתו. כתיב (שמות כ) "כבד את אביך ואת אמך" וכנגדו כתיב (משלי ג) "כבד את ה' מהונך", הקיש כבוד אב ואם לכבוד המקום; כתיב (ויקרא יט) "איש אמו ואביו תיראו" וכנגדו כתיב (דברים ו) "את ה' א- היך תירא", הקיש מורא אב ואם למורא המקום; כתיב (שמות כא) "ומקלל אביו ואמו" וכנגדו כתיב (ויקרא כד) "איש כי יקלל א- היו", הקיש קללת אב ואם לקללת המקום. בוא וראה מתן שכרן, נאמר (משלי ג) "כבד את ה' מהונך" וכנגדו כתיב "וימלאו אסמך שבע"; ואמר "כבד את אביך ואת אמך" וכנגדו "למען יארכו ימך"; (דברים י). "את ה' א- היך תירא" (מלאכי ג) "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה". (ויקרא יט) "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו", מה אמור בשבת? (ישעיה נח) "אם תשיב משבת רגלך... אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ".

**3. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל ע"ב**

ת"ר נאמר "כבד את אביך ואת אמך" ונאמר "כבד את ה' מהונך", השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום; נאמר "איש אמו ואביו תיראו" ונאמר "את ה' א- ד תירא ואותו תעבוד", השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום; נאמר "מקלל אביו ואמו מות יומת" ונאמר "איש איש כי יקלל א- היו ונשא חטאו", השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום; אבל בהכאה - ודאי אי אפשר; וכן בדין, ששלשתן שותפין בו. ת"ר, שלשה שותפין הן באדם: הקב"ה, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.

מכללת הרצוג-גוש עציון

ימי עיון בתנ"ך

קייץ תשע"ב

#### 4. תלמוד בבלי מסכת נדה דף לא ע"א

תנו רבנן: שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה ואביו ואמו. אביו מזריע הלבון, שממנו עצמות וגידים וצפרניים, ומוח שבראשו, ולבון שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות, ושחור שבעין. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים, וראיית העין, ושמיעת האוזן, ודבור פה, והלוך רגלים, ובינה והשכל.

#### 5. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא ע"ב (מתורגם מארמית)

רב יוסף כשהיה שומע קול רגלי אמו שבאה, אמר: אעמוד מפני השכינה שבאה....

ויקרא יט, יח: לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה' :

דברים ו, ה: ואהבת את ה' א-היך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך :

ויקרא יט, לד: פאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים

אני ה' א-היכם :

#### 6. תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק א, הלכה ז, דף ס"א עמוד ב

דתני ר' שמעון בן יוחי: גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו. נאמר כאן "כבד את אביך ואת אמך" ונאמר להלן "כבד את ה' מהונך". במה את מכבדו? מהונך, מפריש לקט שכחה ופיאה, מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה, ועושה סוכה ולולב שופר ותפילין וציצית, מאכיל את הרעיבים ומשקה את הצמיאים. אם יש לך את חייב בכל אלו, ואם אין לך אין אתה חייב באחת מהן. אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם – בין שיש לך בין שאין לך, כבד את אביך ואת אמך אפילו את מסבב על הפתחים.

#### 7. דברים רבה פרשה א ד"ה טו

אמר רשב"ג לא כיבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי ומצאתי שכיבד עשו לאביו יותר ממני, כיצד, אמר רשב"ג הייתי משמש את אבי בכלים צואים וכשהייתי הולך לשוק הייתי משליך אותן הכלים ולובש כלים נאים ויוצא בהן אבל עשו לא היה עושה כן אלא אותן כלים שהיה לובש ומשמש בהן את אביו הן מעולים.

#### 8. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא ע"א

תני אבימי בריה דרבי אבהו: יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים מביאו לחיי העולם הבא.

#### 9. תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק א, הלכה ז, דף ס"א עמוד ב (מתורגם מארמית)

...יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם, ויש שהוא כודנו בריחיים ויורש גן עדן. כיצד הוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם? אדם אחד היה מביא לאביו בשר תרנגולים מפוטם, פעם אחת, שאלו אביו: בני, אלה מניין לך? אמר לו: זקן, זקן! אכול ולעוס כשם שהכלבים אוכלים ולועסים; נמצא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם.

כיצד כוודנו בריחיים ויורש גן עדן? אדם אחד היה טוחן בריחיים, הגיע צו מאת השלטון לעבוד עבור המלכות בטחינה. אמר לו: אבא כנס אתה וטחון במקומי, כדי שאם תהיה השפלה בעבודה לשלטון אתבזה אני ולא אתה, ואם יתנו מלקות שם אספוג אותם אני ולא אתה. נמצא כוודנו לריחיים ויורש גן עדן.

#### **10. ויקרא רבה פרשה יב (מתורגם מארמית)**

מעשה בזקן אחד שהיה שותה שני קסטין בכל יום ויום. יום אחד לא היה לו, מה עשה? מכר קורות ביתו ושתה, מכר קורת בית בדו ושותה בהן יין. והיו בניו מליזים אתריו ואומרים: אין אבינו הזקן משאיר לנו אחרי מיתתו כלום, מה נעשה? בואו ניקח אותו ונשקה אותו יין ונשכרנו ונאמר עליו שהוא מת ונצא ונשכיבו בקברו. כך עשו לו, לקחוהו והשקוהו ושיכרוהו ואמרו עליו שמת ויצאו והשכיבו אותו.

עברו סותרים להיכנס לאותה העיר, שמעו שגובים אנגריא. אמרו, בואו ונפרוק את הנאדות שלנו בקבר זה ונברח. עשו כן. פרקו הנאדות באותו הקבר שהיה אותו הזקן שכוב בתוכו, והלכו לראות מה נשמע בעיר. כשנתעורר משנתו ראה נאד למעלה מראשו, התיר אותו ונתנו בפיו והתחיל שותה ושר.

לאחר שלושה ימים אמרו בניו, אין אנו הולכים ורואים מה עושה אבינו האם חי האם מת? הלכו ומצאוהו והרי נאד נתון על פיו והיה שותה ושר. אמרו: אפילו כאן לא עזבו בוראו. מה נעשה לו? בואו וניקר אותו ונעשה לו תקנה, זה ישקה אותו ביומו וזה ישקה אותו ביומו.

#### **11. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא ע"א**

בעו מינייה מרב עולא: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו, פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שכר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכס, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. ואמר ר' חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה – כך, מצווה ועושה על אחת כמה וכמה! שהרי אמר ר' חנינא: גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה....

כי אתא רב דימי אמר: פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו, ולא הכלימה.

#### **12. מסכתות קטנות מסכת שמחות ספר חיבוט הקבר פרק א הלכה ג**

מאותה שעה מתחלפין עליו שבעה עולמות; עולם ראשון דומה למלך, שהכל שואלין בשמו ומתאוין לראותו, ומתבקשים ונושקים אותו, מפני שהוא בן שנה; עולם שני דומה לחזיר שהוא שוגש באשפתות, כך שוגש בצואה כשהוא קטן בן שנתיים; עולם שלישי דומה לגדי שהוא מרקד במרעה,

כך התינוק מרקד לכאן ולכאן שהוא בן חמש; עולם רביעי דומה לסוס שהוא מהלך בסרטיא, ואימתי כשהגיע על פרקו כשהוא בן שמונה עשרה שנה, כשם שהסוס רץ ומשתבח כך הוא משתבח בבחירתו; עולם חמישי דומה לחמור שמניחין עליו אוכף, כך מניחין לו אוכפו עליו ונותנין לו אשה ויש לו בנים, והולך וחוזר לכאן ולכאן, ומביא מזון לבניו, עד מתי עד ארבעים שנה, והויין לו בנים; עולם ששי דומה לכלב שהוא חצוף לכאן ולכאן, נוטל מזה ונותן לזה, גוזל מזה ואוכל, וגונב מזה ואינו מתבייש; עולם שביעי דומה לקוף, ישתנה דמותו, ועל כל שואל, וכל בני ביתו מקללים אותו, ואפילו התנוקות משחקין בו, ואפילו צפור דרור מגעתו משגתו.

### 13. דברים רבה פרשה א ד"ה טו

הלכה אדם מישראל שהוא זהיר בכיבוד אב ואם מהו שכרו, כך שנו רבותינו: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב כיבוד אב ואם וכו', א"ר אבהו, שאלו תלמידיו את רבי אליעזר הגדול: אי זהו כיבוד אב ואם? אמר להם צאו וראו מה עשה דמה בן נתינה באשקלון, והיתה אמו חסרת דעת והיתה מסטרתו בין חביריו ולא היה אומר לה אלא דייך אמי.

אמרו רבותינו: פ"א = פעם אחת = באו חכמים אצלו ליקח הימנו אבן אחת טובה שנאבדה מכלי כהן שהיה דר באשקלון ופסקו עמו באלף זהובים. נכנס ומצא רגלו של אביו פשוטה על התיבה שהיתה אבן טובה בתוכה והיה ישן, ולא בקש לצערו ויצא לחוץ ריקם. כיון שלא הוציאה כסבורין שמבקש מהן יותר והעלו דמיה י' אלפים זהובים. כשניער אביו משנתו נכנס והוציאה להן בקשו ליתן לו י' אלפים זהובים, אמר להם חס לי איני נהנה משכר אבותי אלא בדמים הראשונים שפסקתי עמכם אלף זהובים כך אני נוטל מכם. ומה שכר נתן לו הקב"ה, אמרו רבותינו באותה שנה ילדה פרתו פרה אדומה ומכרה יותר מ' אלפים זהובים. ראה כמה גדול כבוד אב ואם.

### 14. ירושלמי מסכת קידושין פרק א, הלכה ז', דף ס"א עמוד ב (מתורגם מארמית)

עד איכן הוא כיבוד אב ואם אמר להן ולי אתם שואלין? לכו שאלו לדמה בן נתינה דמה בן נתינה ראש מועצת העיר היה. פעם אחת היתה אמו מסטרתו לפני נבחרי העיר שלו ונפל קורדקסין שלה מידה והושיט לה כדי שלא תצטער.

א"ר תזקיה גוי אשקלוני היה וראש כל פטרבולי היה, ואבן שישב עליה אביו לא ישב עליה מימיו וכיון שמת עשה אותה יראה משלו. פעם אחת אבדה ישפה של בנימין. אמרו מי יש לו אבן טובה כמותה, אמרו שיש לדמה בן נתינה. הלכו אליו ופסקו לו עימו במאה דינרין. עלה רצה להביא להם ומצאו לאביו שישן, ויש שאמרו מפתח התיבה היה נתון בתוך אצבעו של אביו, ויש שאמרו רגלו היתה פשוטה על התיבה. ירד אליהם אמר להם איני יכול להביא לכם. אמרו שמא הוא רוצה מעות נוספות, העלו לו למאתים, העלו לו לאלף. כיון שהתעורר אביו משנתו עלה והביא להם. רצו לתת לו כמו שפסקו לו בסוף ולא קיבל. אמר מה אני מוכר לכם כבוד אבי במעות? איני נהנה מכיבוד אבותיי כלום. מה פרע לו הקב"ה שכר? אמר רבי יוסי בי רבי בון בו בלילה ילדה פרתו אדומה ושקלו לו ישראל משקלה זהב ונטלוה. אמר רבי שבתי כתיב "ומשפט ורב צדקה לא יענה" אין הקב"ה משהה מתן שכרן של עושה מצות בגויים.